

Retrats d'amor i humor

Seqüència didàctica: "L'humor català a les aules de secundària"

Autoria: Eva Cabrera Ramon [eva85.mist@gmail.com]
Aina Mulet Autonell [a.muletautonell@gmail.com]

Didàctica de la llengua i la literatura catalana a secundària
Professor: Joan Marc Ramos Sabaté
Màster Universitari de Formació del Professorat. Curs 2014-2015

—¡Era un gran poeta! No lo olviden: ¡era un gran poeta! ¿Por qué amamos, admiramos y gozamos? ¡Por un gran poeta! ¡Un gran poeta! ¡Ignorantes, torpes, se lo digo con claridad, métanse eso en la cabeza! Otra vez lo repetiré, pues: ¡era un gran poeta! Juliusz Slowacki, un gran poeta. Amamos a Juliusz Slowacki y nos encantan sus poesías porque era un gran poeta y porque en sus poemas vive una belleza inmortal que despierta nuestra admiración más profunda.

A estas alturas de la exposición, uno de los alumnos se movió con suma nerviosidad y gimió:

—¡Pero si a mí no me encanta! ¡No me interesa! No puedo leer más que dos estrofas y aun eso me aburre. Dios mío, socorro, ¿cómo me encanta, si no me encanta?

Se le desorbitaron los ojos y se sentó, sumergiéndose en abismos. Esta ingenua confesión atragantó al maestro.

—¡Cállese, por Dios! Kotecki, ¿quiere perderme? ¡Le pongo un uno a Kotecki! Kotecki, ¡no se da cuenta de lo que dice!

—¡Pero yo no puedo comprender! ¡Yo no puedo comprender cómo es que me encanta, si no me encanta!

—¿Cómo es que no le encanta, si le he explicado mil veces, Kotecki, que le encanta?

— Me lo explicó, pero a mí no me encanta.

Witold Gombrowicz, *Ferdydurke* (1937)

Índex

1. Justificació de la seqüència didàctica. **4**
2. Programació. **5**
3. Temporització. **7**
4. Avaluació. **8**
5. Quadern d'activitats **10**
 - Contextualització. Caricatura gràfica i literària. Full per al professor. **11**
 - Retrat o caricatura? Imatge per a la reflexió. **12**
 - Introducció. *Quedar ben retratat*. **13**
 - Introducció. *Quedar ben retratat*. Exercicis per fer en grup. **14**
 - Introducció. *Quedar ben retratat*. Exercicis per fer individualment. **16**
 - Activitat 0. *Introducció a la caricatura (gràfica i literària)*. Full per al professor. **17**
 - Activitat 1. *Del retrat a la sàtira*. Text. **18**
 - Activitat 1. *Del retrat a la sàtira*. Exercicis. **19**
 - Activitat 2. *Descrivim o maquillem?* Full per al professor. **23**
 - Activitat 2. *Descrivim o maquillem?* Text. **24**
 - Activitat 2. *Descrivim o maquillem?* Exercicis. **25**
 - Activitat 3. *Caricatures antigues*. Introducció. **29**
 - Activitat 3. *Caricatures antigues. No et suporten ni els morts!* **30**
 - Activitat 3. *Caricatures antigues. No et suporten ni els morts!* Activitats. **31**
 - Activitat 4. *Caricatures antigues. La perfecció no és humana!* Text. **33**
 - Activitat 4. *Caricatures antigues. La perfecció no és humana!* Exercicis. **34**
 - Activitat 5. *Animalitzats*. Autors dels textos. **36**
 - Activitat 5. *Animalitzats*. Text A. **37**
 - Activitat 5. *Animalitzats*. Text B. **38**
 - Activitat 5. *Animalitzats*. Exercicis (cal haver llegit el Text A i el Text B). **39**
 - Activitat significativa en grup. **41**
 - Retrats de l'activitat significativa. **42**

1. Justificació de la seqüència didàctica

Aquesta seqüència didàctica està pensada perquè els alumnes creïn un text descriptiu humorístic (una caricatura). Per aconseguir-ho, proposem treballar un seguit d'activitats centrades en textos literaris que projecten l'estructura del text descriptiu i les característiques principals d'aquesta tipologia textual (adjectivació, ordre dels elements descrits, recursos estilístics...). Pel que fa a la caricatura, hi trobem l'exageració, la repetició de defectes, el sarcasme, l'animalització, entre altres recursos que evidencien clarament la intencionalitat de l'autor.

El fil temàtic de la seqüència és l'estètica, un tema que dóna molt joc i que pot generar debats molt interessants sobre temes que van apareixent als textos (els riscos d'exposar-se a una operació d'estètica, l'autoestima, la superficialitat de l'aspecte físic, la valoració de les aptituds, l'acceptació del propi cos, l'ideal de bellesa clàssic i actual o l'exageració dels trets físics per ridiculitzar algú).

Els textos triats són una cançó actual (del grup Manel), dos microrelats (de Jordi Masó i Rahola i Sílvia Armangué), dos poemes del segle XVII (del rector de Vallfogona) i dues descripcions de personatges animalitzats (de Narcís Oller i Josep Carner). Tots aquests textos tenen un interès específic (la música atrau, hi ha cert punt d'erotisme, hi ha un final sorprenent, el sarcasme rotund del XVII, la destrucció del cànon clàssic de bellesa i, finalment, les animalitzacions).

Les activitats incideixen tant en la forma com en el contingut dels textos i estan pensades per treballar la comprensió lectora de forma inferencial. A més, es desenvolupen diverses competències com ara la digital, la d'aprendre a aprendre, l'artística i cultural, la de tractament de la informació i competència digital, entre d'altres, alhora que es fomenta el treball en grup.

2. Programació

Títol de la proposta	Retrats d'amor i humor
Nivell	2n d'ESO
Sessions	14 sessions d'una hora
Objectius d'aprenentatge	<ol style="list-style-type: none"> 1. Conèixer les característiques formals d'un text descriptiu. 2. Identificar els trets d'una caricatura a través del reconeixement dels recursos estilístics més freqüents, per redactar una descripció caricaturitzada seguint unes consignes. 3. Llegir un text de forma dramatitzada. 4. Fer una recerca a Internet per aconseguir dades concretes dirigides a un repte de comprensió o expressió.
Continguts principals (extrets del currículum)	Dimensió estètica i literària: <ul style="list-style-type: none"> - Creació de textos literaris amb tècniques de foment de la creativitat i de simulació, versionats a partir d'anàlisis de textos models, i utilitzant alguns aprenentatges adquirits en les lectures. - Coneixement d'autors de la literatura catalana –especialment novel·la i poesia–, a partir de lectures comentades d'obres o fragments i materials en format àudio. - Ús d'estratègies i tècniques que ajudin a analitzar i interpretar el text literari abans, durant i després de la lectura.
	Dimensió comunicativa: <ul style="list-style-type: none"> - Actitud de cooperació i respecte crític envers les diferències d'opinió en les situacions de treball compartit. - Comprensió de textos escrits i audiovisuals de la vida acadèmica dels alumnes, amb atenció a les característiques específiques dels textos descriptius. - Composició d'un text descriptiu (en suport paper i digital), text propi de l'àmbit acadèmic. - Participació en activitats de relació social i comunicació amb l'entorn immediat al centre i amb la societat en general (publicació i difusió de les activitats escolars).

<p>Competències bàsiques desenvolupades</p>	<p>Comunicativa, lingüística i audiovisual. Es treballa a través de la redacció de la caricatura, les activitats de reflexió en grup, el tractament dels retrats pictòrics i la presentació final.</p> <p>Artística i cultural. Es fomenta amb l'exercici d'il·lustrar un personatge d'un dels textos analitzats, la creativitat requerida a l'hora de fer la descripció i l'elaboració d'un mural amb les caricatures resultants.</p> <p>Tractament de la informació i la competència digital. Es treballa tant en la fase de descontextualització (en algunes activitats relacionades amb els textos treballats) com en la fase de recontextualització (quan els alumnes redacten la descripció, la corregeixen i la reescriuen, i busquen informació sobre els retrats pictòrics i els seus autors).</p> <p>Autonomia i iniciativa personal. Es treballa a l'hora de definir els trets del personatge que han de descriure i que, prèviament, han triat. També en la distribució de les tasques i resolució d'exercicis en grup.</p> <p>Aprendre a aprendre. Es desenvolupa en les activitats de reflexió metalingüística</p>
--	---

3. Temporització

Fase de contextualització (2 sessions)

- Explicació dels objectius de la seqüència didàctica i del repte proposat.
- Exploració dels coneixements previs.
- Introducció a la caricatura gràfica (vegeu [presentació](#) Prezi)
 - Activitat 1. Comentar un dibuix relacionat amb el tema.
 - Activitat 2. Introducció. *Quedar ben retratat* (cançó de Manel)

Fase de descontextualització (8 sessions)*

- Aproximació a la tipologia textual “descripció caricaturitzada”.
- Lectura i anàlisi dels textos:
 - Activitat 1. *Del retrat a la sàtira* (microrelat). 2 sessions
 - Activitat 2. *Descrivim o maquillem?* (microrelat). 2 sessions
 - Activitat 3. *Caricatures antigues / No et suporten ni els morts!* 2 sessions
 - Activitat 4. *Caricatures antigues / La perfecció no és humana.* 1 sessió
 - Activitat 5. *Animalitzats.* 1 sessió

Fase de recontextualització (4 sessions)

- Síntesi de les característiques de la descripció caricaturitzada (vegeu [presentació](#) de recapitulació Prezi)
- Creació en grup de la descripció caricaturitzada de retrats pictòrics.
- Presentació a l'aula

* La durada de les activitats és aproximada. Dependrà de la velocitat de treball del grup i/o del temps que es dediqui a explicacions teòriques o resolució de dubtes, entre d'altres.

4. L'avaluació

4.1 Autoavaluació

Al final de cada sessió, els estudiants han d'emplenar una graella de control amb les preguntes següents:

Sessió núm.	Text o textos treballats:
Què he fet avui?	
Què he après amb aquesta tasca?	
Em servirà per a la tasca final?	
Què he fet bé?	
Què podria millorar?	

4.2 Avaluació docent

El professor ha d'avaluar l'activitat significativa (la creació en grup d'una descripció caricaturitzada a partir d'un retrat pictòric) mitjançant la rúbrica següent:

	Molt (3)	Força (2)	Poc (1)	Gens (0)
El text és encapçalat per un títol representatiu del contingut.				
En el text hi ha una descripció de les característiques físiques del personatge.				
En el text hi ha una descripció de les característiques psíquiques del personatge.				
En el text s'observa la intenció de ridiculitzar el personatge.				

El text conté, com a mínim, deu adjectius adequats a la intenció plantejada.				
El text conté, com a mínim, tres comparacions adequades a la intenció plantejada.				
El text conté una metàfora adequada a la intenció plantejada.				
El text conté, com a mínim, dues hipèrboles adequades a la intenció plantejada.				
El text conté una animalització adequada a la intenció plantejada.				
El text té una llargada mínima de 15 ratlles.				

Aquesta rúbrica s'ha d'entregar als alumnes en el moment que el professor els presenti l'activitat significativa. D'aquesta manera, poden conèixer els criteris de qualificació de l'exercici i els poden tenir en compte a l'hora de crear la caricatura.

La presentació a l'aula de la caricatura per part dels grups (projecció del retrat, lectura dramatitzada i exposició sobre el personatge real que apareix en el retrat i/o la relació d'aquest amb el pintor), també és avaluada pel docent. En aquest cas, amb un màxim de tres punts.

La puntuació màxima que pot obtenir cada grup, per tant, és 30 punts. Tot i que cada professor pot establir el barem que li sembli més adequat al seu grup, proposem situar l'aprovat en els 17/18 punts.

5. Quadern d'activitats

Contextualització. Caricatura gràfica i literària. Full per al professor

Activitat 1: Dibuix de Pawel Kuczynski

Els alumnes han d'intentar esbrinar de què tractarà la seqüència didàctica a partir de la imatge de Kuczynski. Pluja d'idees.

1. De què creieu que tractarà aquesta seqüència didàctica?
2. Proposeu quin és el tema de la imatge en un màxim de tres paraules. (*)

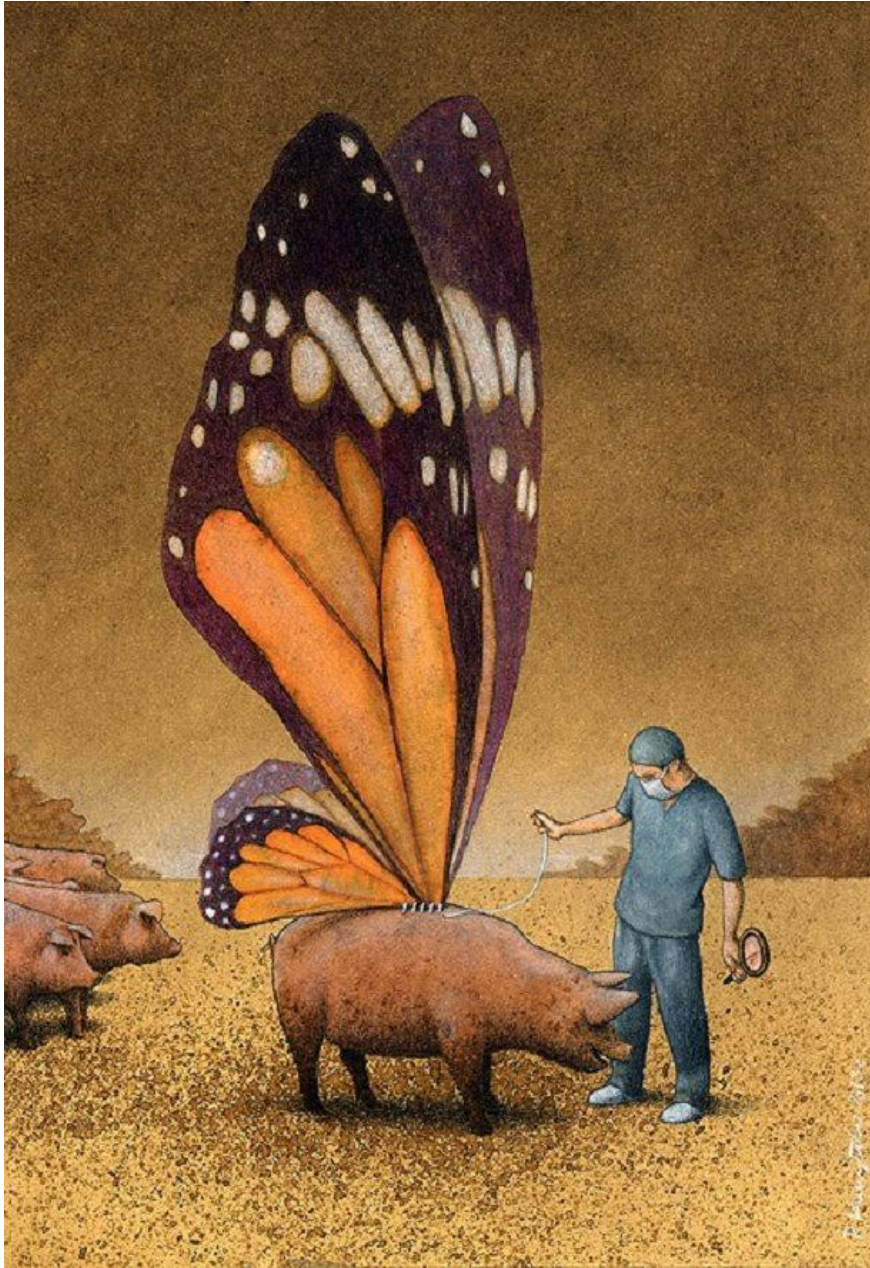
Activitat 2. Cançó "Els guapos són els rars" de Manel.

Resum de l'activitat:

- Es divideix la classe en parelles o grups de tres.
- S'escolta la cançó un cop, sense la lletra al davant. El grup ha de mirar d'esbrinar de què tracta (comprensió oral).
- Es passa un full amb la lletra de la cançó i es torna a reproduir (comprensió oral i escrita).
- Si els agrada o ho demanen, es pot tornar a reproduir un cop més abans de fer les activitats en grup.
- Resolució de les activitats en grup.

(*) Possibles respostes: imatge, estètica, cirurgia estètica, bellesa, cànon de bellesa, moda, edat, pas del temps, autoestima, (no) acceptació...

retrat o caricatura? [Imatge per a la reflexió](#)

Pawel Kuczynski
www.pawelkuczynski.com

Introducció. *Quedar ben retratat.* Text

Els guapos són els *raros* (Manel)

Un home amb ulleres de pasta gruixudes passeja pel port nerviós.
Ja fa més d'una hora que, a la seva dona, l'espera el doctor Ramon.
Que avui s'han omplert de coratge i han decidit operar-se el cos.
La dona es vol treure papada i l'home es farà fer un penis més gros.
Però no saben que ser atractius també pot comportar viure en un malson.
I els dos canten de puta mare, molt millor que jo, que fan cant coral.
I ballen sardanes a Plaça Sant Jaume, i ho fan de collons.

El Pepe és un noi que ha fet panxa i es passa el sant dia estirat llit.
Avui el rodegen tres metges i un jove becari amb un bisturí.
Amb un permanent delimiten l'essència greixosa que li extrauran.
I ell somia amb prendre un *waikiki* envoltat de senyores que marquen mugrons.
Però el Pepe no sap que alguns ben plantats també viuen en un malson.
I el *tio* organitza trobades d'amics del 600, i en té un de vermell.
I quan puja al poble els nens li demanen que els porti a fer un tomb.

No saben que els guapos són els *raros*.
Ho sap tothom, però no ho diu ningú.
Tampoc no s'agraden i tenen complexos per ser diferents.
I no saben que els guapos desafinen, no tenen swing i no ballen bé.
També es preocupen i tenen psicòlegs, i no passa res.

I no passa res.

I no passa res.

Els guapos són els raros

<https://www.youtube.com/watch?v=JDvNpLqj1Bw>

Introducció. *Quedar ben retratat.* Exercicis per fer en grup

1. Feu un gràfic amb els personatges que apareixen a la cançó en el qual s'indiqui:

Nom:

Trets físics:

Qualitats:

Marqueu la relació/vincle que tenen uns personatges amb els altres.

2. Per què creieu que alguns personatges tenen nom i altres no en tenen? Diríeu que és un contrast intencionat?

3. Quin és el personatge o la situació que fa de nexa entre tots els personatges i els relaciona?

4. Els Manel, de forma subtil, insinuen que en Pepe corre un risc en exposar-se a la cirurgia. Quin és? Paeu atenció a la frase següent:

Avui el rodegen tres metges i un jove becari amb un bisturí.

Introducció. *Quedar ben retratat*. Exercicis per fer en grup

5. Què destaquen els Manel de la gent atractiva (“els guapos”)?

6. Enumereu les accions que fan molt bé els personatges de la cançó en relació amb el que no saben fer “els guapos”, segons la cançó.

Els personatges de la cançó

✓ *ballen sardanes molt bé*

Els guapos

✗ *no ballen bé*

7. En la cançó es parla de malson però també apareix un somni. Quin és?

Quina funció té aquest somni en el text?

Què aporta en la descripció del personatge?

8. Quin missatge final creieu que transmet la cançó (fixeu-vos en la darrera frase)?
Per què es diu que els guapos són els *raros*?

9. Quina és la vostra opinió respecte al tema tractat?

Introducció. *Quedar ben retratat*. Exercicis per fer individualment

1. Quin tipus de llenguatge empen els Manel? Argumenta-ho a partir d'exemples del text.

2. Identifica els elements següents:

Expressions vulgars (vulgarismes) (2)

Terme incorrecte / barbarisme (1)

Anglicisme (1)

3. Busca un sinònim per als mots o expressions següents tenint en compte el context de la frase. Si tens dubtes, consulta la definició al diccionari en línia (<http://dlc.iec.cat>).

1. I el *tio* (nom) ----- organitza trobades d'amics del *600* (nom) ----- .

2. Amb un *permanent* (nom) ----- delimiten l'essència greixosa que li *extrauran* (verb) -----.

3. Ell somia amb prendre un *waikiki* (nom) ----- envoltat de senyores.

4. Alguns *ben plantats* (S. adj.) ----- també viuen en un malson.

5. El Pepe és un noi que *ha fet panxa* (verb) ----- i es passa *el sant dia* (SN) -----
----- estirat al llit.

6. La dona es vol treure *papada* (nom) -----.

Activitat 0. Introducció a la caricatura (gràfica i literària). Full per al professor

Definició de caricatura

[de l'it. *caricatura*, íd., der. de *caricare* 'carregar', pel carregament de trets personals que fa una caricatura]

1 f. [LC] [AR] Representació d'una persona en què s'exageren certs trets característics, especialment amb l'objecte de produir un efecte grotesc.

2 f. [LC] Imitació no gens reeixida, ridícula, d'alguna cosa.

Presentacions animades sobre la caricatura

1. [Presentació](#) general sobre la caricatura gràfica (per mostrar-la a l'inici del treball).
2. [Presentació](#) de recapitulació sobre el retrat caricaturitzat (per mostrar-la abans de l'activitat significativa).

Activitat 1. *Del retrat a la sàtira.* Text

Restauració (Un microrelat de Jordi Masó Rahola)

No en va tenir prou amb aquell retoc: un temps després, els llavis –que tantes vegades jo havia besat, llepat i mossegat– es tornaven gruixuts com xistorres. Mai no vaig acostumar-me a la seva consistència pneumàtica quan em feia el petó de bona nit (de passada, el cirurgià li havia arrodonit el mentó que solia pessigar-li afectuosament en els moments d'intimitat). Anys enrere, m'havia enamorat del seu nas, un nas corbat com el bec d'una àliga; quan va tornar de la clínica, però, el tenia arremangat i apuntant el cel. Vaig fingir entusiasme perquè la veia orgullosa d'aquella nova nàpia de porquet, però dins meu alguna cosa començava a esfondrar-se.

Un dia es va fer tibar la pell de la cara i van desaparèixer les arrugues al voltant dels ulls. Vaig haver d'admetre que semblava rejuvenida, sí, però havia perdut el pòsit de bellesa madura que jo admirava tant. I un altre dia li van succionar el greix dels malucs –va perdre l'atractiva silueta d'àmfora–, i van engrandir-li els pits: aquells pits petits i tous que tan bé s'encabien dins els meus palmells, ara s'alçaven altius, presoners d'una rigidesa permanent.

Tant havia canviat, que amb prou feines la vaig reconèixer en veure-la un vespre en el parc, asseguda sobre els genolls d'un jove que magrejava engrescat aquell conjunt de postissos i silicones. Així va ser com jo també vaig ser extirpat de l'existència de la meua estimada.

Activitat 1. *Del retrat a la sàtira*. Exercicis 1/4

1. Descriu el tipus de narrador i digues quina mena de vinculació té amb la persona descrita? Subratlla les parts del text que et permetin deduir la vinculació que té amb ella.

2. El narrador acaba el primer paràgraf amb la frase: “*dins meu alguna cosa començava a esfondrar-se*”. Què vol dir aquesta expressió i per què creus que la diu?

3. El text conclou d'aquesta manera: “*així va ser com jo també vaig ser extirpat de l'existència de la meva estimada*”. Explica el significat d'aquesta oració.

4. Què vol dir “restaurar”? Per què creus que el microrelat es titula “Restauració”?

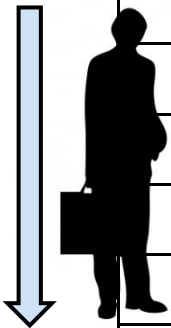
Activitat 1. Del retrat a la sàtira. Exercicis 2/4

5. Quines parts del cos es “restaura” la protagonista? En la primera columna de la taula, escriu com són ara aquestes parts del cos i, en la segona, apunta com creus que eren abans. **Esmenta'ls en l'ordre (descendent) que estableix l'autor i que és propi de la descripció.**

abans (part del cos + adjectiu)	després (part del cos + adjectiu)
<i>llavis prims</i>	<i>llavis gruixuts</i>

6. Fixa't en els adjectius que acompanyen els noms de l'exercici anterior. Relaciona cadascun dels adjectius que et proposem a sota amb la part del cos que creus que caracteritzen. **Fes la concordança adequada de gènere i nombre.**

bellugadís – espès – delicat – arriatat – trist – llis – gros – alegre – punxegut – àgil – expressiu – recollit – xuclat – rugós – junt – esgrogueït – esclarissat – verd – poblat – fi – brillant – rosat – ample – llarg – arquejat – petit – xato – carnós – tort – ossut – aguilenc – greixós – desdentegat – curt – serè – suau – pigat – gruixut – gros

Part del cos	Adjectius
cabells	<i>arriats</i>
celles	
ulls	
nas	
boca	
barba	
orelles	
cara	
mans	

Activitat 1. Del retrat a la sàtira. Exercicis 3/4

7. Completa les locucions amb la part del cos que pertoqui.

- de bon any
- de cigne
- sortir d'òrbita
- de pinyó
- de peix
- de lloro
- de pocs amics
- d'elefant
- de pallaso
- d'ànec
- de pomes agres

8. Al text apareixen diversos recursos estilístics. Un d'ells és **la comparació**, que relaciona dos conceptes que s'assemblen. Les comparacions estan formades per tres elements: **el terme real** (allò que es compara), **el terme imaginari** (allò amb què es compara) i **el nexa** (uneix els dos conceptes de la comparació).

“... [els llavis] es tornaven **gruixuts** **com** **xistorres**”
terme real nexa terme imaginari

“... un nas **corbat** **com** **el bec d'una àguila**”
terme real nexa terme imaginari

Relaciona cada adjectiu amb la comparació corresponent:

a. alt	1. com un roure
b. negre	2. com un pecat
c. brut	3. com una tortuga
d. lleig	4. com el carbó
e. pesat	5. com una mula
f. tossut	6. com el plom
g. lent	7. com un porc
h. fort	8. com un campanar

Activitat 1. Del retrat a la sàtira. Exercicis 4/4

9. Un altre recurs estilístic que l'autor fa servir és la metàfora. La metàfora també es basa en la semblança entre dos conceptes però, a diferència de la comparació, no té nexes d'unió.

“...va perdre l'atractiva silueta d'àmfora”
terme real terme imaginari

“... la veia orgullosa d'aquella nova nàpia de porquet”
terme real terme imaginari

A partir de les imatges següents, prova d'escriure frases que continguin una **metàfora**:

Activitat 2. *Descrivim o maquillem?* Full per al professor

Aquesta activitat està pensada per fer-la tot el grup de forma participativa, llegint paràgraf per paràgraf, amb l'objectiu que els alumnes infereixin la incongruència grotesca que es produeix al final. Tot el conte genera una expectativa quant a la professió de la narradora que es desmantella en el darrer paràgraf. Cal incidir en quina professió creuen que té la protagonista (en el paràgraf 1 podria ser pintora, estilista; en el segon s'autoddefineix com a estilista; al final deduïm que és tanatopràctica).

Un cop s'ha llegit el text, es proposen les activitats que trobareu a continuació. Cal que, prèviament, els alumnes llegeixin el relat individualment. Després s'han de posar en parelles o grups de tres per fer les activitats conjuntament. S'ha de triar un portaveu de cada grup si es vol fer la correcció al final de la classe.

Activitat 2. Descrivim o maquillem? Text

Estètica (Un microrelat de Sílvia Armangué)

I. He escollit els colors en uns moments d'inspiració. En general, m'hi estic una estona, però amb ella ha estat tan fàcil, tan de cor a cap. M'ha fascinat la seva pell pàl·lida, els cabells tan negres. És una bellesa inusual, ja m'enteneu. Les proporcions de la cara no son simètriques, el llavi inferior una mica massa llarg, el nas, una mica tort, inelegant. Però el conjunt és encantador: coll de ballarina, pòmuls alts. Espatlles i pit de princesa.

II. Tots els meus col·legues són *homos*. Tots. Alguns són brillants. Tenen una sensibilitat especial, una visió diferent del món. Ho sabem tots els estilistes. A mi tota la vida m'ha apassionat el maquillatge, la textura de les cremes, la olor perfumada dels productes que uso, però sempre aplicades a les dones. M'agraden les dones, m'agrada que sota les meves mans resplendeixin: minimitzo els defectes, aguditzo les benaurances. Si n'hi ha.

III. Us juro que no sempre és fàcil. Perquè no és la gent atractiva la que necessita els meus serveis. Més aviat és l'altre tipus de persones, les de físic vulgar o directament horrible, qui tinc de clients. I sovint faig grans esforços per obtenir mediocres resultats. Per això, avui, ha estat una simfonia.

IV. No he volgut trencar el blanc del seu rostre, i he barrejat gris, ocre, blau, per a la base. Les parpelles gairebé sense fumat, i una línia fina d'oceà abismal sobre les pestanyes. Ha quedat preciosa, i jo m'he sentit bé: ja em tocava.

V. Portava massa dies. Com un xàfec m'han caigut innumerables despropòsits, vint-i-sis de seguits: arrugues profundes, nassos furibunds, pèls a on no toca; papades, pústules, cranis partits, cremades, ferides cosides a corre-cuita. Perquè després et diguin que semblen ninots, ja veus.

VI. Sort que el sou és bastant decent.

Activitat 2. Descrivim o maquillem? Exercicis 1/4

1. Digues què es descriu en cada paràgraf, enumera els elements descrits i anota els adjectius que els qualifiquen.

Paràgraf	Què es descriu?	Elements	Adjectiu/s
I		<i>pell</i>	<i>pàl·lida</i>
II		...	<i>homos (homosexuals)</i>
III	<i>Tipus de maquillatge que fa a la dona</i>	<i>persones (físic)</i>	...
IV		...	<i>sense fumat</i>
V		<i>arrugues</i>	<i>profundes</i>
VI			

2. Qui és el destinatari del text? Quin llenguatge utilitza (formal, estàndard, col·loquial)? Fixa't en les expressions següents:

És una bellesa inusual, ja m'enteneu / Tots els meus col·legues són homos. Tots / Us juro que no sempre és fàcil / Ferides cosides a corre-cuita / Ja em tocava / Ja veus

Activitat 2. Descrivim o maquillem? Exercicis 2/4

3. Per què la narradora diu “Avui, ha estat una simfonia”? Quin contrast estableix amb els maquillatges anteriors? (torna a llegir la valoració del primer paràgraf).

4. Fixa't ara en la manera com es descriuen els elements (forma, textura, color...). Quins **sentits** es treballen en les descripcions del relat? Llista tots els exemples que trobis en el text.

Sentit	Element descrit
Olfacte ☐	- - - -
Tacte ☐	- - - -
Oïda ☐	- - - -
Gust ☐	- - - -
Vista ☐	- <i>cara no simètrica</i> - - -

Activitat 2. Descrivim o maquillem? Exercicis 3/4

5. Quan parla de la “línia fina” que dibuixa damunt de les pestanyes esmenta “oceà abismal”. A què fa referència aquesta metàfora?

- a. al dibuix que està fent a les parpelles
- b. al que està imaginant la persona maquillada
- c. al color del llapis d'ulls que utilitza
- d. a la mort
- e. Una altra opció (escriu-la)

6. A què es refereix la protagonista quan diu “*m’han caigut innumerables despropòsits, vint-i-sis de seguits*”? [paràgraf 5]

- a. Les 26 persones que ha maquillat han caigut.
- b. 26 clients han fet reclamacions.
- c. Ha tingut 26 clients “difícils”.
- d. Ha tingut poca feina, només 26 persones.
- e. Li han caigut 26 coses a terra.

7. Quin retret cap a la professió de la protagonista amaga la frase “*Perquè després et diguin que semblen ninots, ja veus. Sort que el sou és bastant decent.*”

Com s’anomena la professió? Fes una cerca a Internet per trobar el terme científic.

8. Quin efecte creus que vol aconseguir l’autora del relat en el lector? Raona la teva resposta.

9. Escriu un terme antagònic (antònim) per a...

inelegant:

furibund:

perfumat:

vulgar:

profund:

tort:

pàl·lid:

brillant:

simètric:

Activitat 2. *Descrivim o maquillem?* Exercicis 4/4

10. Escriu un terme equivalent (sinònim) de...

pústula:

defecte:

benaurança:

xàfec:

pell:

col·lega:

Relaciona tres noms d'aquest apartat amb tres adjectius de l'exercici anterior i construeix tres frases significatives.

1.

2.

3.

Si tens dubtes, consulta el **diccionari de sinònims** d'Enciclopèdia Catalana a www.diccionaris.cat

Activitat 3. Caricatures antigues. Introducció

Avui fem un salt en el temps. Viatgem 400 anys enrere per conèixer les caricatures de Francesc Vicent Garcia, més conegut com a Rector de Vallfogona. Abans d'agafar els textos, però, coneguem una mica més aquest autor:

Bio

El situem a:	finals del segle XVI / segle XVII
Professió:	sacerdot
Va escriure...	teatre, prosa, poesia
A l'època del...	Barroc
Sovint amb el pseudònim...	<i>rector de Vallfogona</i>
Fa servir...	llatinismes, al·lusions mitològiques, hipèrbats, comparacions iròniques, metàfores, antítesis, jocs de paraules i polisèmies.
Temes principals:	la solitud, el desengany, el pas del temps, la mort...
Dos tipus de contingut:	la bellesa i la lletjor
Pel que fa a l'estil:	Destaca el tractament de l'erotisme, sovint fregant la pornografia.
El van imitar:	Neix el "vallfogonisme"
Famós per...	el seu humorisme. Li agradava la burla, l'escatologia i l'escabrositat.
Menyspreat per...	autors conservadors posteriors (Antoni de Bofarull, Rubió i Ors)
Valorat per...	Frederic Soler, Rosselló-Pòrcel (autors del segle XIX)
És contemporani de...	Francisco de Quevedo

Selfie

Han dit d'ell...

"Escrivia en castellà. Vull dir que l'aire del seu català és castellà. Tingué la desgràcia de viure, no solament en el punt més baix de la decadència, sinó en el moment del barroc més desenfrenat. De tota manera, hi ha moments en què el guix del barroc pot a penes dissimular la seva desvergonyida i impressionant vitalitat. És un llenguallarg. De vegades, escriu un català directe, truculent, d'una violència extraordinària. Igual que Jaume Roig, que escriví sobre coses esborronadorament grolleres, el Rector arriba a extrems d'una violència inhabitual. El sonet XV (de l'edició de Barcelona de 1840) és molt bo."

Josep Pla, *Notes disperses*, Barcelona, Destino, 1969, p. 227-228

Activitat 3. Caricatures antigues. *No et suporten ni els morts!* Text

Sàtira, escatologia, burla de fa 400 anys

Quan algú sent antipatia per una persona, no ho pot amagar. El rector de Vallfogona, però, devia sentir odi profund per la destinatària d'aquest poema satíric, perquè li maleeix els ossos en cadascun dels versos. Fixa't en la riquesa lèxica i precisió de les comparacions.

Estàs a punt de llegir el sonet XV que tant va agradar a Josep Pla. Para molta atenció, perquè el català del segle XVII no és fàcil.

A una mossa gravada de verola*

Bon viatge us dó Déu, mossa corcada,
bresca* sens mel, trepada gelosia*,
formatge ullat, cruel fisonomia,
amb més puntes i grops que té l'arada.
D'alguna fossa us han desenterrada
per no sofrir los morts tal companyia,
quan eixa mala cara se us podria
i estava ja de cucs mig rosegada.
Però, si sou de vermes* escapada,
perquè siau menjar de les cucales,
(que de mal en pitjor la sort vos porta)
mantinga-us Déu la negra burullada*,
i adéu-siau, que em par que em naixen ales
i em torno corb després que pic carn morta.

Verola: Malaltia infecciosa caracteritzada per febre alta i per una erupció cutània de pústules que fan crostes, les quals, en caure, deixen ordinàriament una cicatriu permanent.

Bresca: Pa de cera constituït per una sèrie de cel·les prismàtiques hexagonals que fabriquen les abelles.

Gelosia: Enreixat de llistons que es posa a una finestra o altra obertura, darrere el qual hom pot veure sense ésser vist.

Vermes (llatinisme: *vermis*): cucs

Burullada: granellada.

Activitat 3. Caricatures antigues. *No et suporten ni els morts!* Exercicis 1/2

1. El poema retrata una noia “corcada” per la verola, és a dir, que ha patit la malaltia i, com a resultes, la pell li ha quedat marcada. Quins quatre elements o objectes tria el poeta com a metàfores d’aquest “gravat” a la pell?

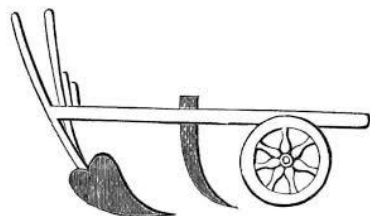
1. *arada* (compara les marques de la cara de la noia amb les puntes de l’arada)

2.

3.

4.

Fixa’t que tria aquests objectes per la forma (tots tenen forats, solcs o cel·les). Fes un dibuix aproximat de cadascun.

1. *arada*

2.

3.

4.

2. Després de fer referència a l’aspecte físic (les marques de la cara) el poeta situa la mossa en un entorn de mort i degradació. Quins termes del poema s’inclouen dins del camp semàntic de la mort? (5 noms, 2 verbs)

1. (nom)

4. (nom)

7. (verb)

2. (nom)

5. (nom)

3. (nom)

6. (verb)

Activitat 3. Caricatures antigues. *No et suporten ni els morts!* Exercicis 2/2

3. Subratlla tots els adjectius que apareixen al poema i encercla els que fan referència al gravat de la cara.

4. Rellegeix el comentari de Josep Pla sobre el “llenguallarg” rector de Vallfogona fixant-te en els adjectius que utilitza per a descriure el seu estil literari. Busca en el poema exemples de

- català directe, truculent, d'una violència extraordinària:
- coses esborronadorament grolleres:

5. Fes una breu descripció d'algun animal que et generi repugnància intentant que aquesta sensació quedi reflectida al text. Dirigeix-te a l'animal en qüestió, com fa Vallfogona.

Ex. *Bon viatge tinguis, serp recargolada, ...*

La sàtira és una...

1 f. [FLL] Composició poètica que posa al descobert i colpeix, amb l'**escarni** o amb la **burla ridiculitzadora**, passions, maneres de viure i comportaments comuns a tota la humanitat, o característics d'una categoria de persones, o d'un sol individu, que contrasten o estan en discordança amb la moral comuna o amb l'ideal ètic de l'escriptor. (DIEC2)

Activitat 4. Caricatures antigues. *La perfecció no és humana!* Text

Aquest altre poema de Vallfogona és una sàtira dirigida als poetes que retraten un ideal de bellesa femenina totalment desmesurat i irreal. La burla, com no podia ser d'altra manera, se centra en destruir tots els tòpics d'aquesta perfecció impossible traslladant-los a la realitat més quotidiana.

Refereix son amor, satiritzant els poetes

(fragment)

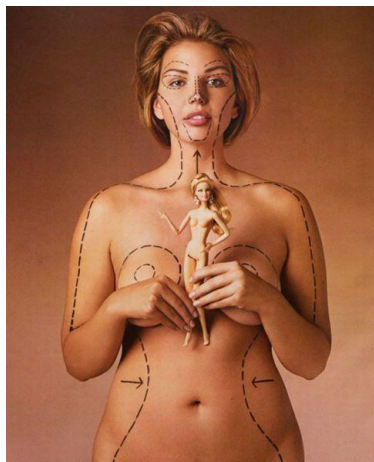
Sos cabells són sos cabells,
i no són gens **or** d'Aràbia,
que, a ser-ho, jo crec que algú
l'hauria descabellada.
Los ulls no són de **safirs**,
sinó de cosa més blanca,
puix un corb los hi trauria
cada un amb una picada.
La boca no és de **corall**
ni està de **perles** sembrada,
sinó d'una dentadura
que no hi prendrà una tenalla.
Les mans no són de **marfil**,
d'**alabastre** ni de **plata**,
que les olles i los plats,
cert, no hi guanyarien gaire.
En fi, no és feta de **neu**,
de **roses** i *menos* d'**àmbar**,
sinó d'ossos i de carn
del capell a la sabata...

Activitat 4. Caricatures antigues. *La perfecció no és humana!* Exercicis 1/2

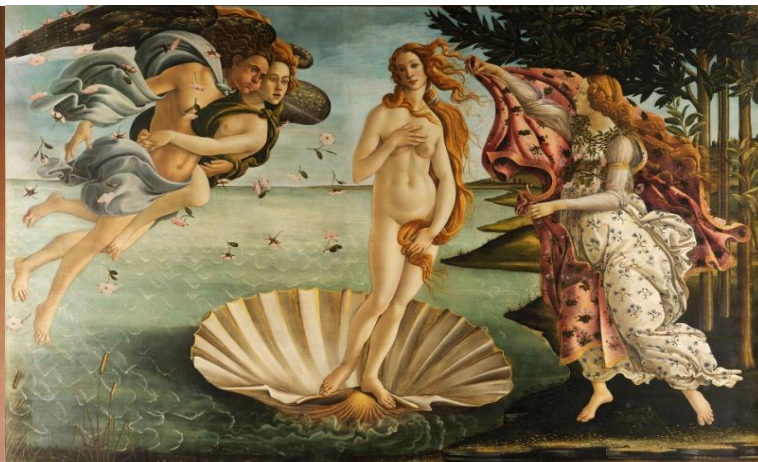
La bellesa clàssica del Renaixement que critica Vallfogona és representada per una dona angelical, delicada, de cabells daurats i galtes rosades. Vallfogona fa befa d'aquesta dona irreal (actualment podria ser la Barbie) fins al punt que aquesta perd qualsevol idea de perfecció.

1. Reconstrueix tots els tòpics de la bellesa clàssica que trenca el poeta.

cabells d'or d'Aràbia

Mesures impossibles de la nina Barbie

El naixement de Venus, Sandro Botticelli (1483-1485)

2. Quins recursos utilitza per trençar el mite de la dona ideal? Explica-ho a partir d'exemples extrems del text.

Activitat 4. Caricatures antigues. *La perfecció no és humana!* Exercicis 2/2

3. En quin ordre es descriuen els trets d'aquesta dona de carn i ossos? Enumera'ls tal com apareixen en el poema.

4. Fes una cerca a Internet per trobar poemes que recullin alguns dels tòpics que el rector de Vallfogona trenca (perles per dents, corall per llavis, mans de marfil...). Poden ser poemes en català o en qualsevol altre idioma.

5. Quins tòpics relacionats amb el cànon de bellesa actual trencaries? Per què?

6. Fes l'anàlisi mètrica del poema. Indica:

Tipus de vers (bisíl·lab, decasíl·lab...):

Rima (assonant/consonant):

7. Fixa't en els mots subratllats en el poema i digues a què equivalen. Segueix l'exemple:

cabells d'or → *cabells rossos*

Activitat 5. Animalitzats. Autors dels textos

Josep Carner

Josep Carner va néixer a Barcelona el 1884. Des de ben petit tenia vocació literària i un talent inusual per a l'escriptura: amb només dotze anys ja era col·laborador destacat de la revista *L'Aureneta*. Va llicenciar-se en Dret i en Filosofia i Lletres, fou director de la revista literària *Catalunya* i va exercir de periodista polític al diari *La Veu de Catalunya*.

Josep Carner està vinculat al Noucentisme (moviment literari i artístic de la primera meitat del segle XX), i destaca per la seva poesia i per lluitar per a la dignificació de la llengua catalana. També va escriure prosa, dramàtica i treballà de traductor. Va fer la carrera diplomàtica i va exercir càrrecs a Gènova, San José de Costa Rica, Le Havre, Hendaia, Beirut, Brussel·les i París. Durant la Guerra Civil espanyola va mantenir-se fidel a la República i no va tornar a residir mai més a Catalunya.

Els fruits saborosos, *Auques i ventalls* i *Les Bonhomies* són algunes de les seves obres. Va morir a Brussel·les el 1970.

Narcís Oller

Narcís Oller va néixer a Valls el 1846. Aviat, però, va traslladar-se a Barcelona per estudiar la carrera de dret i treballar de procurador dels tribunals.

És considerat el primer gran novel·lista català de la Renaixença, un moviment sorgit el segle XIX que volia recuperar el català com a llengua literària i de cultura. Durant els tres segles anteriors, el català s'havia trobat en una situació de desprestigi respecte el castellà (període que anomenem la Decadència), i no va ser fins aquell moment quan va començar a normalitzar-se en la vida pública i a utilitzar-se en la literatura.

Els Jocs Florals van ser uns certàmens literaris en què es premiaven les millors composicions presentades, i van servir de base per aconseguir fer renéixer el català i perquè apareguessin personalitats literàries de gran prestigi com Narcís Oller, Jacint Verdaguer i Àngel Guimerà.

Narcís Oller és autor de novel·les realistes com *La papallona*, *La febre d'or* i *L'Escanyapobres*, de la qual n'acabes de llegir un fragment. Va morir a Barcelona el 1930.

Activitat 5. Animalitzats. Text A

Fragment de *L'Escanyapobres*, de Narcís Oller.

S'encauava en les fosquedats del magatzem, no trigava ni un segon a sortir [...] del seu amagatall, dreturer i cautelós, com l'aranya de l'albenc i, per reblar-ho, era [...] altot i ossut, però magre i cappelit. Com a bon moreu*, tenia negres els cabells, sempre arranats, i eren també negres les nines dels seus ulls, fredes i escorcolladores mentre escoltava, guspirejants o dolces quan la seva paraula ho requeria. Gairebé barbamec*, tenia, no obstant, gruixudes celles, unides sobre el seu nas llarguet i cantellut. Però el que més caracteritzava aquella figura era la boca, tirada endavant com la del furó, amb els seus llavis tan prims i cenyits a l'os, que no podia badar-los sense fer l'efecte que ensenyava les dents per mossegar. Disposava així mateix en contra d'ell una oposició, evident al primer cop d'ull, entre els seus moviments reposats i el seu temperament nerviós. En veure'l tan esprimatxat i rebegut, hom pressentia l'agilitat traïdora del gat i pensava: «Quan traurà les ungles? Quan em botarà al damunt?» I, no obstant, mai no les treia, mai no es barallava ni s'enardia, ningú no li havia vist perdre aquell pas de gat emperesit ni els seus costums metòdics de sempre.

moreu: Fosc, tirant a negre, dit especialment del pèl dels animals grossos.

barbamec: Dit de l'home adult que no té pèl a la cara.

Activitat 5. *Animalitzats*. Text B

1. Fragment de *L'home feliç*, de Josep Carner.

És un home alt, de cabells i barba fluvials, fins i tot amb lluïssor d'escuma; d'ulls clars, de cara una mica encesa, panxut, de passa indecisa, amb les mans creuades al seu darrere, com unes coses inservibles tirades a les golfes. Es corda un sol botó de la jaqueta, el del capdavall, i porta les butxaques absurdament plenes. Al davant de la jaqueta hi exhibeix sempre una mica de cendra –la veritat és que hauria de fumar amb pitet–; i com que li plau de seure sota els arbres, no és estrany de veure-li encastada alguna fullola. El dia que jo el vaig conèixer en portava una a la barba. Té una bondat encantada en els ulls, i es mou amb una inexperiència elefantina que us predisposa tot seguit en favor seu. Vaig veure com un senyor prim, de celles espesses i de cara verda que ell havia trepitjat en una evolució mansament barroera, es girava encès envers l'ofensor inconegut, però en mirar-lo no es va saber estar de somriure-li, desarmat.

Activitat 5. *Animalitzats*. Exercicis 1/2 (cal haver llegit el Text A i el Text B)

1. Com és la veu narrativa de cada text, objectiva o subjectiva? Quina intenció creus que hi ha al darrere?

Text A (Oller):

Text B (Carner):

2. Quina opinió creus que tenen les veus narratives sobre els personatges que descriuen? Justifica la resposta.

Text A (Oller):

Text B (Carner):

3. Creus que els protagonistes dels dos textos s'assemblen? A partir de les seves descripcions, dedueix com és el caràcter de cadascun. Il·lustra-ho amb exemples.

4. L'ordre en què es desenvolupa la descripció del personatge de Josep Carner és el següent: primer, se'n descriu l'**alçada**; després, es parla dels trets de la seva **cara**; seguidament, s'aborda el **cos** i la **roba**; per últim, se'n descriuen els **moviments**.

Quin ordre segueix la descripció del personatge de Narcís Oller?

Activitat 5. Animalitzats. Exercicis 2/2 (cal haver llegit el Text A i el Text B)

5. Un recurs utilitzat pels dos autors en aquests textos és l'**animalització**, que consisteix a atribuir característiques d'un animal a una persona. Subratlla exemples d'aquest recurs en els textos que has llegit i digues amb quins animals es comparen els protagonistes.

6. Tria una de les imatges següents i fes una breu descripció de la persona seguint el recurs de l'animalització.

.....

.....

.....

7. Torna a llegir els textos d'Oller i Carner, escull un dels dos personatges i dibuixa'l.

Activitat significativa en grup

L'activitat significativa consisteix a fer una descripció caricaturitzada a partir d'un retrat pictòric que els alumnes han d'escollir entre una mostra significativa. En la tasca han de posar en pràctica el que s'ha anat treballant en la fase de descontextualització (estructura de la descripció, ús de recursos estilístics i lèxic específic i, per últim, intencionalitat).

En grups de tres o quatre persones han d'inventar-se el personatge i descriure'l humorísticament. El professor ha de revisar el text i fer les correccions pertinents o proposar als alumnes d'enriquir-lo (tasca de reescriptura).

Finalment els alumnes han de fer una presentació de la caricatura a l'aula que constarà de la projecció del retrat i una lectura dramatitzada de la descripció. A més, es demanarà als alumnes que cerquin informació sobre el personatge real que apareix en el retrat i/o la relació d'aquest amb el pintor (activitat d'investigació que desenvolupa la competència digital).

Després els estudiants han de crear un mural amb els textos i els retrats pictòrics corresponents per exposar-lo en una de les parets del centre.

Model d'enunciat per als alumnes

Escolliu un dels retrats que us proposem i escriviu una descripció caricaturitzada de 15 ratlles (mínim) de la persona retratada.

Cal que el teu text inclogui:

- a. Un títol sorprenent*
- b. Una descripció física i psicològica del personatge*
- c. Un mínim de 10 adjectius*
- d. Un mínim de 3 comparacions*
- e. Una metàfora*
- f. Un mínim de dues hipèrboles (exageracions)*
- g. Una animalització*
- h. Una intencionalitat: ridiculitzar*

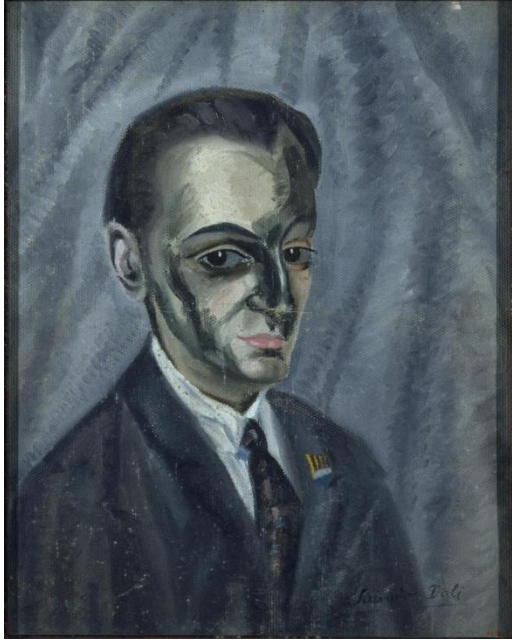
Retrats de l'activitat significativa

"Retrat d'una dona jove", Amedeo Modigliani

"Cecilia Gallerani", Leonardo da Vinci

“Retrat de Joan Maria Torres”, Dalí.

“La lletera”, Vermeer.

“La jove de la perla”, Vermeer

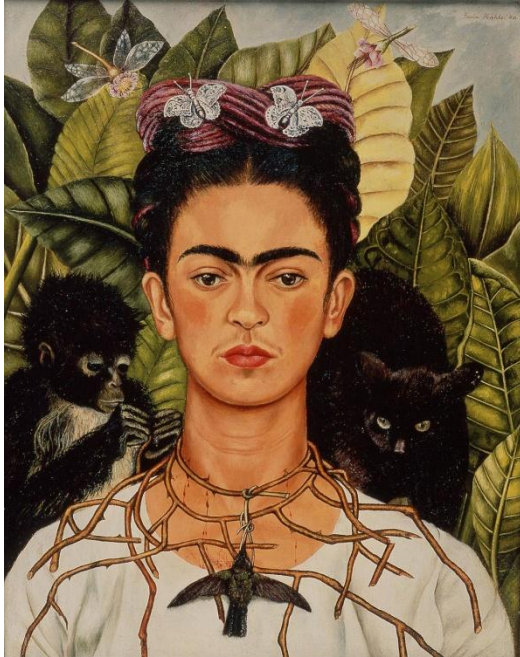
“Duquessa d’Alba”, Goya.

“Retrat d’Ugo Foscolo”, François Xavier Fabre

“Retrat d’Edward Fox Fitzgerald”, François Xavier Fabre

“Autoretrat amb collaret d’espines”, Frida Kahlo

“Autoretrat”, Fernando Botero

“Autoretrat” o “Retrat d’un home”, El Greco

“Perfil de Clotilde”, Sorolla.

"Leda atòmica", Dalí

